Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

21. rujna 2017.*

„Žalba – Zabranjeni sporazumi – Talijanski proizvođači betonsko-armaturnih šipki – Utvrđivanje cijena odnosno ograničenje i nadzor proizvodnje i prodaje – Povreda članka 65. UEZUČ-a – Poništenje prvotne odluke presudom Općeg suda Europske unije – Ponovno donesena odluka na temelju Uredbe (EZ) br. 1/2003 – Neizdavanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku – Neodržavanje saslušanja nakon poništenja prvotne odluke”

U predmetu C-88/15 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 20. veljače 2015.,

Ferriere Nord SpA, sa sjedištem u Osoppu (Italija), koji zastupaju W. Viscardini i G. Donà, *avvocati*,

žalitelj,

druga stranka u postupku je:

Europska komisija, koju zastupaju L. Malferrari i P. Rossi, u svojstvu agenata, uz asistenciju P. Manzinija, *avvocato*, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourgu,

tuženik u prvom stupnju,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: E. Juhász, predsjednik vijeća, C. Vajda (izvjestitelj) i C. Lycourgos, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: V. Giacobbo-Peyronnel, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 20. listopada 2016.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 8. prosinca 2016.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: talijanski

Presudu

1 Ferriere Nord SpA žalbom zahtijeva ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, neobjavljena, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2014:1035), kojom je taj sud odbio njegovu tužbu radi poništenja Odluke Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje, u daljnjem tekstu: Odluka od 30. rujna 2009.), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009. (u daljnjem tekstu: Odluka o izmjeni) (Odluka od 30. rujna 2009., kako je izmijenjena Odlukom o izmjeni, u daljnjem tekstu: sporna odluka).

Okolnosti spora i sporna odluka

2 Okolnosti spora izložene su u točkama 16. do 22. pobijane presude:

„16 Od listopada do prosinca 2000. Komisija je, sukladno članku 47. UEZUČ-a, obavila provjere kod talijanskih poduzetnika proizvođača betonsko-armaturnih šipki i kod talijanskog udruženja poduzetnika proizvođača željeza i čelika [Federacciai]. Također im je na temelju članka 47. UEZUČ-a uputila zahtjeve za pružanje informacija […]

17 Komisija je 26. ožujka 2002. pokrenula upravni postupak i donijela obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a (u daljnjem tekstu: obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama) […] [Ferriere Nord] je dostavio svoje pisano očitovanje na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama 31. svibnja 2002. Saslušanje je održano 13. lipnja 2002. […]

18 Komisija je 12. kolovoza 2002. donijela obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama (u daljnjem tekstu: obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama), koja je upućena istim adresatima kao i obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. U obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, koja se temelji na članku 19. stavku 1. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962., Prve uredbe o provedbi članaka [81. i 82. UEZ-a] (SL 1962., 13, str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3.), Komisija je obrazložila svoje stajalište u odnosu na vođenje postupka nakon prestanka važenja UEZUČ-a. [Ferriere Nord] podnio je pisano očitovanje 20. rujna 2002. i drugo saslušanje u nazočnosti predstavnika država članica održano je 30. rujna 2002. […]

19 Na kraju postupka Komisija je donijela Odluku C(2002) 5087 *final* od 17. prosinca 2002. o postupku primjene članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – Betonsko-armaturne šipke) (u daljnjem tekstu: Odluka iz 2002.) kojom je utvrdila da su poduzetnici adresati odluke stvorili jedinstven, složen i trajan zabranjeni sporazum na talijanskom tržištu betonsko-armaturnog željeza u šipkama ili rolama, koji je imao za cilj ili učinak utvrđivanje cijena i koji je također organizirano ograničavao ili nadzirao proizvodnju ili prodaju, suprotno članku 65. stavku 1. UEZUČ-a. Komisija je, u toj odluci, [društvu Ferriere Nord] izrekla novčanu kaznu u iznosu od 3,57 milijuna eura […]

20 [Ferriere Nord] podnio je 10. ožujka 2003. tužbu Općem sudu protiv Odluke iz 2002. Presudom od 25. listopada 2007., Ferriere Nord/Komisija (T-94/03, [neobjavljena, EU:T:2007:320]), Opći je sud poništio Odluku iz 2002. Opći je sud istaknuo da je, s obzirom na činjenicu da se u Odluci iz 2002. nije upućivalo na članak 3. i na članak 15. stavak 2. Uredbe br. 17, ta odluka utemeljena isključivo na članku 65. stavcima 4. i 5. UEZUČ-a […] Budući da su te odredbe prestale važiti 23. srpnja 2002., Komisija više nije mogla temeljiti svoju nadležnost na tim odredbama, koje su prestale važiti u trenutku donošenja odluke iz 2002., za utvrđenje povrede članka 65. stavka 1. UEZUČ-a i za izricanje novčane kazne poduzetnicima koji su sudjelovali u navedenoj povredi […]

21 Dopisom od 30. lipnja 2008. Komisija je obavijestila [Ferriere Nord] i druge dotične poduzetnike o svojoj namjeri da ponovno donese odluku tako da izmijeni pravnu osnovu koju je bila izabrala za svoju Odluku iz 2002. Također je navela da će se, imajući u vidu ograničen doseg presuda kojima je poništena Odluka iz 2002., ponovno donesena odluka temeljiti na dokazima koji su izloženi u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama. Dotičnim poduzetnicima određen je rok za podnošenje očitovanja te je [Ferriere Nord] podnio svoje komentare telefaksom od 1. kolovoza 2008. […]

22 Telefaksima od 24. srpnja i 25. rujna 2008. odnosno 13. ožujka, 30. lipnja i 27. kolovoza 2009., Komisija je od [društva Ferriere Nord] zatražila informacija o njegovim dioničarima i imovinskoj situaciji društva. [Ferriere Nord] odgovorio je na te zahtjeve porukama e-pošte od 1. kolovoza i 1. listopada 2008. odnosno 18. ožujka, 1. srpnja i 8. rujna 2009.”

3 U Odluci od 30. rujna 2009. Komisija je, među ostalim, smatrala da Uredbu Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 1, str. 108.) treba tumačiti na način da joj, nakon 23. srpnja 2002., omogućuje utvrđivanje i sankcioniranje zabranjenih sporazuma u sektoru koji ulazi u područje primjene UEZUČ-a *ratione materiae* i *ratione temporis*. Navela je da je ta odluka donesena u skladu s postupovnim pravilima UEZ-a i navedene uredbe, a da se materijalne odredbe koje više nisu bile na snazi na dan donošenja akta mogu primijeniti na temelju načelâ koja uređuju vremensko važenje pravilâ, uz iznimku općeg načela primjene blažeg zakona (*lex mitior*).

4 U članku 1. navedene odluke određeno je, među ostalim, da je društvo Ferriere Nord prekršilo članak 65. stavak 1. UEZUČ-a tako što je od 1. travnja 1993. do 4. srpnja 2000. sudjelovalo u trajnom sporazumu i/ili usklađenom djelovanju koje se odnosi na betonsko-armaturno željezo u šipkama ili rolama, kojemu je cilj i/ili učinak bio utvrđivanje cijena i ograničenje i/ili nadzor proizvodnje ili prodaje na zajedničkom tržištu. Člankom 2. iste odluke Komisija je društvu Ferriere Nord izrekla novčanu kaznu u iznosu od 3,57 milijuna eura.

5 Dopisima upućenim između 20. i 23. studenoga 2009. osam od jedanaest društava adresata Odluke od 30. rujna 2009., uključujući Ferriere Nord, upozorili su Komisiju na to da prilog toj odluci, kako je dostavljen adresatima, nije sadržavao tablice o kretanjima cijena.

6 Komisija je 8. prosinca 2009. donijela Odluku o izmjeni koja je u svojem prilogu sadržavala tablice koje su nedostajale te je u osam bilježaka na dnu stranice ispravila redne brojeve u navedenim tablicama na koje se upućivalo. Odluka o izmjeni dostavljena je društvu Ferriere Nord 9. prosinca 2009.

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

7 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 19. veljače 2010., društvo Ferriere Nord istaknulo je, kao prvo, zahtjev za poništenje sporne odluke i, podredno, zahtjev za djelomično poništenje te odluke i smanjenje visine novčane kazne.

8 U prilog tužbi društvo Ferriere Nord pozvalo se na deset tužbenih razloga koji su se temeljili, kao prvo, na Komisijinoj nenadležnosti, kao drugo, na tome da prethodno nije poslana nova obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama, kao treće, na neodržavanju saslušanja pred ovlaštenim službenikom, kao četvrto, na činjenici da je konačno izvješće sastavljeno nakon donošenja sporne odluke, kao peto, na tome da tekst odluke nije bio popraćen prilozima koji su se u njemu navodili, kao šesto, na pogreškama koje se tiču prava prilikom ocjene činjenica, kao sedmo, na neproporcionalnosti visine novčane kazne s obzirom na težinu i trajanje zabranjenog sporazuma, kao osmo, na nezakonitosti povećanja visine novčane kazne zbog ponavljanja povrede, kao deveto, na nepriznanju

olakotnih okolnosti, osim onih predviđenih u Obavijesti Komisije o oslobađanju od kazni i smanjenju kazni u slučajevima kartela (SL 1996., C 207, str. 4.) i, kao deseto, na pogrešnoj primjeni potonje obavijesti.

9 Pobijanom presudom Opći je sud smanjio visinu novčane kazne izrečene društvu Ferriere Nord na 3 421 440 eura, a u preostalom dijelu odbio je tužbu.

10 Podneskom dostavljenim tajništvu Općeg suda 20. prosinca 2014. društvo Ferriere Nord zahtijevalo je od Općeg suda da ispravi točku 420. pobijane presude, što je Opći sud odbio rješenjem od 13. ožujka 2015., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10 REC, neobjavljeno, EU:T:2015:173).

Zahtjevi stranaka pred Sudom

11 Ferriere Nord žalbom od Suda zahtijeva da:

– kao prvo, ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je njome odbijen glavni zahtjev u postupku T-90/10 i, posljedično, poništi spornu odluku;

– podredno, ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je njome odbijen podredni zahtjev u postupku T-90/10 i, posljedično, djelomično poništi spornu odluku i donese odluku o puno većem smanjenju visine novčane kazne izrečene društvu Ferriere Nord i

– da Komisiji naloži snošenje troškova obaju postupaka.

12 Komisija od Suda zahtijeva da:

– odbije žalbu i

– društvu Ferriere Nord naloži snošenje troškova.

Zahtjev za ponovno otvaranje usmenog dijela postupka

13 Usmeni dio postupka zatvoren je 8. prosinca 2016. nakon iznošenja mišljenja nezavisnog odvjetnika. Dopisom od 27. siječnja 2017. koji je istog dana podnesen tajništvu Suda Komisija je od suda zatražila da odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka i da u spis uloži činjenične elemente izložene u njezinu zahtjevu zajedno s dokumentima koji su mu priloženi.

14 U prilog tom zahtjevu Komisija u biti ističe da Sud nije dovoljno razjasnio činjenične okolnosti u vezi sa saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002., na kojima nezavisni odvjetnik temelji svoje mišljenje, s obzirom na to da o tim okolnostima stranke nisu posebno raspravljale.

15 Članak 83. Poslovnika Suda omogućuje mu da, nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika, u svakom trenutku odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka, osobito ako je u predmetu potrebno odlučiti na temelju pravnog argumenta o kojem stranke nisu raspravljale.

16 Valja, međutim, podsjetiti na to da predmet žalbe načelno određuju istaknuti razlozi i argumenti stranaka. U predmetnom slučaju, stranke su imale priliku dovoljno raspravljati o tim razlozima i argumentima u svojim podnescima i na zajedničkoj raspravi od 20. listopada 2016. u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P.

17 Slijedom toga, Sud, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, ocjenjuje da ne treba odrediti ponovno otvaranje usmenog dijela postupka.

O žalbi

18 U prilog žalbi Ferriere Nord poziva se na devet žalbenih razloga koji se temelje, kao prvo, na očitom iskrivljenju činjenica i dokaza, neutvrđenju očitih proturječnosti u spornoj odluci i povredi pravila o teretu dokazivanja, kao drugo, na povredi članka 27. Uredbe br. 1/2003 zbog neslanja nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, povredi načela zaštite legitimnih očekivanja, iskrivljenju činjenica i dokaza, povredi pravâ obrane, nepostojanju obrazloženja i povredi prava na saslušanje pred ovlaštenim službenikom, kao treće, na povredi Komisijina internog poslovnika, kao četvrto, na trajanju sudjelovanja društva Ferriere Nord u zabranjenom sporazumu i pogreškama koje se tiču prava prilikom ocjene činjenica, iskrivljenju dokaza, povredi općih načela u pogledu tereta dokazivanja i načela *in dubio pro reo* i proturječnosti obrazloženja, kao peto, na povredi načela proporcionalnosti prilikom određivanja osnovnog iznosa novčane kazne izrečene društvu Ferriere Nord s obzirom na težinu i trajanje povrede, povredi načela jednakog postupanja i nepostojanju obrazloženja, kao šesto, na očitoj pogreški u izračunu ili očitoj netočnosti smanjenja novčane kazne priznatog društvu Ferriere Nord, pogrešnom izvršavanju neograničene nadležnosti i nepostojanju obrazloženja, kao sedmo, na nezakonitosti povećanja osnovnog iznosa novčane kazne zbog ponavljanja povrede, kršenjem pravâ obrane, kao osmo, na nezakonitosti povećanja osnovnog iznosa novčane kazne zbog ponavljanja povrede, uzimajući u obzir vremenski odmak i kao deveto, na nezakonitosti povećanja osnovnog iznosa novčane kazne zbog ponavljanja povrede, kršenjem načela proporcionalnosti.

Drugi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

19 Drugim žalbenim razlogom, koji valja najprije ispitati, društvo Ferriere Nord tvrdi da je Opći sud počinio pogreške koje se tiču prava, time što je zaključio da mu prije donošenja sporne odluke Komisija nije bila dužna uputiti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

20 Kao prvo, društvo Ferriere Nord poziva Sud da ispita osnovanost utvrđenja u točki 121. pobijane presude, prema kojem načelo *tempus regit actum* treba tumačiti isključivo na način da se postupovna radnja mora provesti na temelju pravila koje je na snazi na dan njezina poduzimanja. Prema mišljenju društva Ferriere Nord, to je tumačenje pogrešno, s obzirom na to da obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama donesena na temelju članka 36. UEZUČ-a ne može biti pravna osnova spornoj odluci donesenoj na temelju Uredbe br. 1/2003.

21 Isto društvo smatra da je donošenje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama bilo obvezno nakon presude od 25. listopada 2007., Ferriere Nord/Komisija (T-94/03, neobjavljena, EU:T:2007:320) i činilo bi pravilnu primjenu presude od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582), u kojoj je Sud u točki 73. ocijenio da poništenje akta Unije ne utječe nužno na pripremne radnje, s obzirom na to da se postupak koji ima za cilj nadomještanje takvog akta načelno može nastaviti upravo od točke gdje je nezakonitost nastala. Naime, upotrijebivši izraze „ne […] nužno” i „načelno”, Sud nije isključio mogućnost da se, uzimajući u obzir posebne okolnosti predmeta, postupak ponovi od neke faze koja prethodi točki u kojoj je nezakonitost nastala.

22 Kao drugo, društvo Ferriere Nord poziva se na iskrivljenje činjenica i dokaza te povredu načela zaštite legitimnih očekivanja jer je više elemenata iz dopisa koje mu je uputila Komisija stvorilo legitimno očekivanje da će biti donesena nova obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

23 Kao treće i protivno onome što je Opći sud utvrdio u pobijanoj presudi, nova se obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama morala donijeti jer ne bi bila jednaka prethodnoj. U tom pogledu, osobito se poziva na razliku između spominjanja talijanskog tržišta u izreci Odluke iz 2002. i zajedničkog tržišta u izreci sporne odluke.

24 Usto se društvo Ferriere Nord poziva na povredu članka 27. Uredbe br. 1/2003 i članaka 11. i 12. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 od 7. travnja 2004. o postupcima koje Komisija vodi na temelju članaka [101. i 102. UFEU-a] (SL 2004., L 123, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 298.), s obzirom na to što je Opći sud u točki 148. pobijane presude utvrdio da zbog nepostojanja novih utvrđenih činjenica Komisija nije bila dužna prije donošenja sporne odluke održati novo saslušanje pred ovlaštenim službenikom.

25 Komisija smatra da je prvi niz argumenata koje je istaknulo društvo Ferriere Nord nedopušten jer jasno ne osporavaju pobijanu presudu, nego samo od Suda zahtijevaju pojašnjenja u pogledu toga može li se odluka donesena na temelju Uredbe br. 1/2003 temeljiti na obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama donesenoj na temelju UEZUČ-a.

26 U pogledu merituma, Komisija tvrdi da Opći sud – osvrćući se na argument o nužnom podudaranju pravne osnove pripremnog i konačnog akta – nije pogrešno, prestrogo primijenio načelo *tempus regit actum* u točkama 118. do 122. pobijane presude, nego je na temelju njega izveo neizbježan zaključak, to jest da – s obzirom na to da je do pogreške u Odluci iz 2002. došlo na dan njezina donošenja – poništenje te odluke nije utjecalo na valjanost pripremnih akata pa Komisija nije bila dužna uputiti društvu Ferriere Nord novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

27 Prema Komisijinu mišljenju, drugi je niz argumenata na koje se poziva društvo Ferriere Nord također nedopušten. S jedne strane, u pogledu povrede načela zaštite legitimnih očekivanja riječ je o novom razlogu. S druge strane, iako se formalno poziva na iskrivljenje činjenica, društvo Ferriere Nord zapravo želi postići novo ocjenjivanje činjenica.

28 Komisija u svakom slučaju ustraje na tome da iz elemenata iz Komisijinih pismena, na koje se Ferriere Nord poziva – ako ih se pogleda u njihovu kontekstu – proizlazi da nisu mogli stvoriti legitimna očekivanja u pogledu dostavljanja nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, kako je to istaknuo Opći sud u točkama 127. i 128. pobijane presude. Zato je Opći sud pravilno i bez iskrivljenja činjenica u točki 126. te presude zaključio da se Ferriere Nord ne može osloniti na takva legitimna očekivanja.

29 Što se tiče nedopuštenosti trećeg niza argumenata, Komisija tvrdi da Ferriere Nord navodi određene točke pobijane presude a da pritom ne iznosi precizne argumente u prilog pogreški koja se temelji na tome da se nije sankcioniralo neizdavanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama.

30 U pogledu merituma, Komisija upućuje na točke 143. i 144. pobijane presude u kojima je Opći sud naglasio neutemeljenost argumenta prema kojem je nova obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama bila nužna kako bi se utvrdilo da je zabranjeni sporazum mogao utjecati na trgovinu među državama članicama, s obzirom na to da je to pitanje bilo istaknuto u obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama. Usto, Ferriere Nord polazi od pogrešne premise prema kojoj je spornom odlukom sankcionirana drukčija povreda od one u pogledu koje je izrečena osuda Odlukom iz 2002. Naime, iz sadržaja sporne odluke proizlazi da se povreda koja se stavljala na teret sastojala od zabranjenog sporazuma koji je obuhvaćao cijelo talijansko tržište, odnosno bitan dio zajedničkog tržišta pa je stoga bila riječ o zabranjenom sporazumu prema članku 65. stavku 1. UEZUČ-a.

31 Komisija smatra da je argument u pogledu neodržavanja novog saslušanja pred ovlaštenim službenikom sastavljen preopćenito i nejasno da bi bio dopušten. U pogledu merituma ističe da Ferriere Nord ne osporava zaključak Općeg suda prema kojem bi takvo saslušanje bilo nužno samo u slučaju da je poslana nova obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Međutim, Opći je sud zaključio da takva nova obavijest nije bila obvezna.

Ocjena Suda

32 Što se tiče prvog niza argumenata koje je istaknuo Ferriere Nord, valja odbiti Komisijin prigovor nedopuštenosti. Naime, iz žalbe jasno proizlazi da Ferriere Nord od Suda ne zahtijeva samo pojašnjenja u pogledu postavljenog pitanja, nego želi dokazati da je Opći sud počinio pogrešku koja se tiče prava, osobito u točki 121. pobijane presude, time što je ocijenio da izdavanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama nije bilo obvezno prije donošenja sporne odluke. Isto tako, protivno Komisijinim tvrdnjama, argument društva Ferriere Nord u vezi s neodržavanjem saslušanja pred ovlaštenim službenikom dovoljno je precizan da bi bio dopušten, s obzirom na to da se u žalbi navode i odredbe prava Unije koje je Opći sud navodno povrijedio u tom pogledu i točka pobijane presude u kojoj je ta povreda navodno počinjena.

33 Što se tiče sadržaja argumenata društva Ferriere Nord u vezi s neizdavanjem nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i neodržavanja saslušanja pred ovlaštenim službenikom, valja naglasiti da je u postupku donošenja Odluke iz 2002. Komisija 26. ožujka 2002. dotičnim poduzetnicima, uključujući Ferriere Nord, uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a. Saslušanje o toj obavijesti održano je 13. lipnja 2002. Nakon prestanka važenja UEZUČ-a Komisija je navedenim poduzetnicima 12. kolovoza 2002. poslala obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17, u kojoj je iznijela svoje stajalište u vezi s izmjenom pravnog okvira i pozvala ih da podnesu svoja očitovanja u pogledu tih dodatno utvrđenih činjenica. Saslušanje je održano 30. rujna 2002. u nazočnosti predstavnika država članica.

34 Nakon poništenja Odluke iz 2002. Komisija je dopisom od 30. lipnja 2008. obavijestila Ferriere Nord i ostale dotične poduzetnike o svojoj namjeri ponovnog donošenja te odluke na temelju Uredbe br. 1/2003 kao pravne osnove i u skladu s postupovnim pravilima predviđenima u toj uredbi.

35 Uzimajući u obzir navedeni tijek postupka, valja ispitati je li Komisija – kako to tvrdi društvo Ferriere Nord, a protivno onome što je Opći sud zaključio u točkama 144. i 148. pobijane presude – nakon poništenja Odluke iz 2002. bila dužna ponovno pokrenuti postupak, donijeti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i održati novo saslušanje.

36 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, općenito se smatra da se postupovna pravila primjenjuju od dana njihova stupanja na snagu (presude od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190. t. 75. i navedena sudska praksa; od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 88. i od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 45.), čak i u postupku koji je pokrenut prije tog dana, ali je nakon njega i dalje u tijeku (vidjeti u tom smislu presudu od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 47.).

37 U ovom slučaju, s obzirom na to da je sporna odluka donesena na temelju članka 7. stavka 1. i članka 23. stavka 2. Uredbe br. 1/2003, postupak donošenja te odluke morao se provesti u skladu s tom uredbom i Uredbom br. 773/2004, kojoj je Uredba br. 1/2003 pravna osnova (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 90.), bez obzira na to što je taj postupak pokrenut prije stupanja na snagu Uredbe br. 1/2003.

38 Prema tome, Opći je sud u točki 121. pobijane presude počinio pogrešku koja se tiče prava jer je načela koja uređuju vremensko važenje propisa – prema kojima se općenito smatra da se postupovna pravila primjenjuju na sve situacije koje su u tijeku od dana njihova stupanja na snagu – protumačio na način da se u pogledu sporne odluke, donesene na temelju Uredbe br. 1/2003, pripremne radnje moraju provesti na osnovi postupovnih pravila koja su bila na snazi na dan njihova poduzimanja, to jest na temelju članka 36. stavka 1. UEZUČ-a – u pogledu obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17 – u pogledu obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama.

39 Valja ipak ispitati mogu li se pripremne radnje koje je Komisija poduzela radi donošenja Odluke iz 2002. smatrati jednako vrijednima kao i one predviđene uredbama br. 1/2003 i 773/2004. Naime, ako je to istina, Komisiji se ne može prigovoriti što ih nije ponovila prije donošenja sporne odluke.

40 Što se tiče izdavanja obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, člankom 10. stavcima 1. i 2. Uredbe br. 773/2004, u vezi s člankom 27. stavkom 1. Uredbe br. 1/2003 koji se provodi tom odredbom, propisano je da Komisija prije donošenja odluke na temelju, među ostalim, članka 7. potonje uredbe, predmetnim strankama dostavlja obavijest o utvrđenim činjenicama, pri čemu određuje rok u kojem one mogu pisanim putem iznijeti svoje stajalište.

41 Međutim, kao što je to Opći sud u biti istaknuo u točkama 123. i 124. pobijane presude, u ovom slučaju, Komisija je dotičnim poduzetnicima već bila uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama te u odnosu na te obavijesti sporna odluka društvu Ferriere Nord nije stavljala na teret nove radnje i nije značajno mijenjala dokaze o povredama koje se stavljaju na teret. Nadalje, kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točki 53. svojeg mišljenja, nema neke veće sadržajne razlike između obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama donesenoj na temelju uređenja prema UEZUČ-u i one donesene u skladu s uredbama br. 17 i 1/2003. Stoga i nije bilo potrebno slati novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

42 U tom pogledu, Opći je sud pravilno uputio na točku 73. presude od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582), u kojoj je naglašeno da poništenje akta Unije ne utječe nužno na pripremne radnje, s obzirom na to da se postupak koji ima za cilj nadomještanje takvog akta načelno može nastaviti upravo od točke gdje je nezakonitost nastala.

43 Naime, kao što je to Opći sud utvrdio u točki 119. pobijane presude, Odluka iz 2002. poništena je zbog Komisijine nenadležnosti za donošenje te odluke na temelju odredaba UEZUČ-a, koji više nije bio na snazi na dan njezina donošenja, pa je nezakonitost počinjena baš na taj dan. Slijedom toga, to poništenje nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama.

44 Slijedom toga, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 122. pobijane presude zaključio da Komisija nije bila dužna donijeti novu obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama.

45 Međutim, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 55. svojeg mišljenja, u skladu s člankom 12. Uredbe br. 773/2004, strankama kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama Komisija mora pružiti mogućnost da iznesu svoje argumente na saslušanju ako su to zatražile u svojim pisanim očitovanjima. Zato, budući da – kao što to proizlazi iz točke 43. ove presude – poništenje Odluke iz 2002. nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama, valja ispitati je li Komisija navedenim strankama dala priliku da izlože svoje argumente na saslušanju provedenom u skladu s postupovnim zahtjevima uredbi br. 1/2003 i 773/2004, što je bila dužna učiniti.

46 U tom pogledu, važno je naglasiti da je u postupovnom uređenju koje je uvedeno Uredbom br. 1/2003, kako je izričito predviđeno u Uredbi br. 773/2004, u njezinu članku 14. stavku 3. propisano da se, na zahtjev adresata obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje pozivaju da sudjeluju u saslušanju koje se održava nakon izdavanja te obavijesti.

47 Međutim, što se tiče saslušanja održanih tijekom 2002., predstavnici država članica nisu sudjelovali na onoj od 13. lipnja 2002., s obzirom na to da takvo sudjelovanje nije bilo predviđeno UEZUČ-om koji je tada bio na snazi. Nesporno je da se to saslušanje ticalo merituma predmeta, odnosno ponašanja koja je Komisija stavljala na teret poduzetnicima kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. To osobito proizlazi iz točaka 379. do 382. sporne odluke, a potvrđeno je u točki 148.

presuda Općeg suda od 9. prosinca 2014., Alfa Acciai/Komisija (T-85/10, neobjavljena, EU:T:2014:1037) i od 9. prosinca 2014., Ferriera Valsabbia i Valsabbia Investimenti/Komisija (T-92/10, neobjavljena, EU:T:2014:1032).

48 Nasuprot tomu, saslušanje od 30. rujna 2002., na koje su predstavnici država članica bili pozvani u skladu s tada već primjenjivim pravilima UEZ-a – konkretno u skladu s člankom 11. stavkom 2. Uredbe Komisije (EZ) br. 2842/98 od 22. prosinca 1998. o saslušanju stranaka u određenim postupcima prema člancima [81.] i [82.] Ugovora o EZ-u (SL 1998., L 354, str. 18.) – odnosilo se na predmet obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, odnosno pravnim posljedicama koje je za vođenje postupka imao prestanak važenja UEZUČ-a. To, s jedne strane, proizlazi iz te obavijesti kojom su njezini adresati izričito pozvani da iznesu svoje stajalište o dodatno utvrđenim činjenicama. S druge strane, Komisija je u točki 382. sporne odluke izjavila da ne smatra potrebnim ponoviti saslušanje od 13. lipnja 2002., na temelju odredaba uredbi br. 17 i 1/2003, s obzirom na to da je to saslušanje na kojem nisu sudjelovali predstavnici država članica bilo provedeno u skladu s tada primjenjivim pravilima UEZUČ-a. Usto, na zajedničkoj raspravi u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P, Komisija je na upit Suda potvrdila da obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama nije ništa mijenjala u pogledu činjenica i dokaza koji su predmet postupka.

49 Prema tome, u ovom predmetu predstavnici država članica nisu sudjelovali na saslušanju u vezi s meritumom predmeta, nego samo na onom koje se ticalo pravnih posljedica prestanka važenja UEZUČ-a.

50 Međutim, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točkama 36. i 37. ove presude, kada se odluka donosi na temelju Uredbe br. 1/2003, postupak njezina donošenja mora biti u skladu s postupovnim pravilima koja su u njoj predviđena, čak i ako je taj postupak započeo prije njezina stupanja na snagu.

51 Prema tome, prije donošenja sporne odluke Komisija je na temelju članaka 12. i 14. Uredbe br. 773/2004 bila dužna dati priliku strankama da izlože svoje argumente na saslušanju na koje je pozvala tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje. Zato se ne može smatrati da je saslušanje od 13. lipnja 2002., koje se ticalo merituma predmeta, ispunilo postupovne zahtjeve u pogledu donošenja odluka na temelju Uredbe br. 1/2003.

52 Slijedom toga, Opći je sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 148. pobijane presude utvrdio da Komisija nije bila dužna prije donošenja sporne odluke održati novo saslušanje pred ovlaštenim službenikom jer su dotični poduzetnici već imali priliku biti usmeno saslušani na saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002.

53 Kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točkama 56. i 57. svojeg mišljenja, uzimajući u obzir važnost koju u postupcima koji su predviđeni uredbama br. 1/2003 i 773/2004 ima održavanje saslušanja na zahtjev dotičnih stranaka, na koje se prema članku 14. stavku 3. drugonavedene uredbe pozivaju tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje, neodržavanje takvog saslušanja čini bitnu povredu postupka.

54 Budući da se nije poštovalo pravo na takvo saslušanje predviđeno Uredbom br. 773/2004, poduzetnik kojemu su na taj način povrijeđena prava ne mora dokazati da je ta povreda mogla na njegovu štetu utjecati na tijek postupka i sadržaj sporne odluke.

55 Slijedom toga, neovisno o mogućim štetnim posljedicama koje bi mogle nastati društvu Ferriere Nord iz takve povrede, navedeni je postupak svakako zahvaćen pogreškom (vidjeti u tom smislu presude od 6. studenoga 2012., Komisija/Éditions Odile Jacob, C-553/10 P i C-554/10 P, EU:C:2012:682, t. 46. do 52. i od 9. lipnja 2016., CEPSA/Komisija, C-608/13 P, EU:C:2016:414, t. 36.).

56 Na temelju prethodnih razmatranja proizlazi da treba prihvatiti drugi žalbeni razlog društva Ferriere Nord i, shodno tomu, ukinuti pobijanu presudu, pri čemu nije potrebno ispitati ostale argumente koje je to društvo istaknulo u okviru tog žalbenog razloga, pod pretpostavkom da su dopušteni, kao ni ostale žalbene razloge.

O tužbi pred Općim sudom

57 U skladu s člankom 61. prvim stavkom Statuta Suda Europske unije, ako je žalba osnovana, Sud ukida odluku Općeg suda. On tada može sam konačno odlučiti o sporu ako stanje postupka to dopušta.

58 U ovom slučaju Sud raspolaže potrebnim elementima kako bi konačno odlučio o tužbi za poništenje sporne odluke koju je Općem sudu podnijelo društvo Ferriere Nord.

59 U tom pogledu dovoljno je istaknuti da se, zbog razloga koji su navedeni u točkama 33. do 55. ove presude, sporna odluka – u dijelu u kojem se odnosi na društvo Ferriere Nord – mora poništiti zbog bitnih povreda postupka.

Troškovi

60 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika, kad je žalba osnovana i Sud sam konačno odluči o sporu, Sud odlučuje o troškovima.

61 U skladu s člankom 138. stavkom 1. istog Poslovnika, koji se na temelju članka 184. stavka 1. tog Poslovnika primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. Budući da je društvo Ferriere Nord uspjelo u žalbenom postupku i da je tužba pred Općim sudom usvojena, sukladno zahtjevu tog društva Komisiji valja naložiti snošenje svojih troškova i onih koji su društvu Ferriere Nord nastali i u prvostupanjskom i u žalbenom postupku.

Slijedom navedenoga, Sud (deveto vijeće) proglašava i presuđuje:

1. **Ukida se presuda Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Ferriere Nord/Komisija (T-90/10, neobjavljena, EU:T:2014:1035).**

2. **Poništava se Odluka Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009., u dijelu u kojem se odnosi na društvo Ferriere Nord SpA.**

3. **Europskoj komisiji nalaže se snošenje vlastitih troškova i onih koji su društvu Ferriere Nord SpA nastali na ime prvostupanjskog i žalbenog postupka.**

Potpisi